

LUMINA.

Fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Esc de dóce ori in septemana:
Jei-a si Dominec'a.

Pretiuu de prenumeratiune:

pre anu intregu . . . 6 fl. v. a.
„ diuemetate de anu . . . 3 fl. v. a.
„ patrariu de anu . . . 1 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

pre anu intregu . . . 9 fl. v. a.
„ diuemetate de anu . . . 4 fl. 50 cr.

Corespondintiele si banii de prenumeratiune se se adreseze de a dreptulu: Redactiunei „Lumina“ in Aradu, cancelari'a episcopésca.

Pentru publicatiunile de trei ori, ce contienu cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sire garmond) tacs'a e 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl. éra mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste sume si timbrulu. — Pretiuu publicatiuniloru se se anticipe

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

PARTE OFICIALA.

Nr. 62.
Epitr. 19.

La toti protopresviterii.

Inaltulu Ministeriu reg. ung. de cultu si instructiune publica in emisulu de datulu 18. Ianuariu a. c. Nr 716. a notificatu acestui Consistoriu: cumca consululu greciei Alesandru Haris din Pest'a in anii trecuti a fostu intreprinsu o colecta de ajutórie binesfacatórie pe scopulu inmultirei veniteloru patriarchului din Constantinopole, inse acésta intrepindere de colecte prin intrevénirea Ministeriului de interne s'a opritu dejá insciintiandu-se despre acést'a amintitulu consule.

Ceea ce Preacinstiei Tale spre acomodare si curentare cu aceea insarcinare se face cunoscutu: ca la casu ocurinte de asemenea colecte numai decátu se dispuni sistarea loru

Aradu, 16. Februaru 1862.

Procopiu Ivacicoviciu m. p.
Episcopulu Aradului.

Nr. 290. Pres.

La toti protopresviterii districtuali de sub acestu Consistoriu.

Din partea oficiului postale de aici Ni s'a notificatu: cumca dupa normele mai recinti, epistótele insarcinate cu bani de si *ex officio* dar adresate la persóne, nu sunt scutite de la platirea portulu postalulu prescriu: prin urmare numai acele epistótele insarcinate cu bani se potu inaintá pe calea postale fara d'a se pretinde portulu, care se adreseza *ex officio* de la unu oficiolatu publicu la altulu. —

Iu urmarea acést'a avemu se atragemu atentiunea Pr. tit. DTale asupra acestei impregiarari si a-Ti incredintiá: ca in viitoriu veri-ce epistótele insarcinate cu bani de ori-ce categoria se nu le adesezi mai multu dupa usulu de pana acum'a, adeca dela protopresviterulu cutare deadreptulu la persón'a Nóstra: ci de la „oficiulu protopresviteralu gr. or. romanu“ la „venerabilulu Consistoriu eparchialu gr. or. romanu in Aradu“; insemnandu pe coverta pe langa „*ex officio*“ specificice si sum'a baniloru ce contienu epistóla.

Aradu, 19, Februaru, 1873.

Procopiu Ivacicoviciu m. p.
Episcopulu Aradului.

PARTE NEOFICIALA.

Facerea lumii in siese perióde, dupa scrierile lui Moise, a santiloru parinti si a unoru geologi.

— Urmare —

„Si intunerecu érá de a supra adancului (facere cap. I. v. 2.) Minunata graduire (treptare)! Acum si-a fostu perdutu in cátu-va pamentulu infocarea si inferbintiél'a cea mare, precum si lumin'a care érá impreunata cu acestea, si fiindu cá si celalalte trupuri ceresci, cu tóta probabilitatea au trecutu prin astfeliu de schimbare, e fórté credibilu cá nici sórele n'au luminatu; ba mai mare fiindu cu unu milionu si diuemetate de ori de cátu pamentulu

nostru, tocmai de si-aru fi si finitu pana acum'a, partea cea mai mare a operatiunei sale miste, totusi nu a putut'o gatá atátu de iute ca pamentulu nostru, si asia fiindu in operatiune mista, nu a pututu luminá, nici lun'a nici pamentulu, deci intunerecu a debutu se fie pre pamentu.

Intr'aceea recél'a si stimperarea pamentului, au totu inaintatu, pana ce s'au facutu o scórtia de a supr'a lui. Ap'a inca, care pana aci, in forma de aburi, a cuprinsu tóta atmosuer'a, pentru infocarea pamentului nu a pututu remané pre densulu, ci s'a prefacutu in aburi si s'au inaltiatu in atmosuera, de unde prin recéla s'au rebatutu inapoi. Si fiindu cá scórti'a cea subtire a pamentului nostru a fostu totu ferbinte, asia indata éراسi s'au prefacutu in aburi, si éراسi s'au rebatutu prin recéla innapoi, si asia mai departe. In asemenea impregiarari au debutu se fie versari de ploii pe pamontu. Candu acum pamentulu nostru s'a recitu si mai bine, atunci l'au inundatu ap'a pe de tóte partile, si fiindu cá acést'a s'a facutu din stare fluida in solida, pretotindenia a fostu golu séu plesiu; munti si afundimi numai atunci s'au ivitu, candu scórti'a pamentului a fostu mai tare, si puterii celei operante din sinulu seu nu s'au pututu opune, ci a fostu silita, au a crepá, au a se aredicá.

„Si duhulu lui Domnedieu se purtá de a supr'a apeí.“ (Facere cap. I. v. 2.) Santulu Hieronimu, Santulu Vasilin celu mare, Santulu Atanasiu si Diodorus, sub duhulu lui Domnedieu au intielesu duhulu santu carele dela natalu pucece, de unde mai multi santi parinti s'au truditu a aprobá Dumnedieirea duhului santu; dára au intielesu si aceea, cá precum paserile sburatórie se légana cu aripile pe óuele loru, le incaldiescu, le scotu si inviédia, estmodu si duhulu lui Domnedieu s'au leganatu asupra apeí, si a nutritu materi'a creata, inspirandu in ea putere productiva, ca se creasca ierburi si animale, de unde profetulu si imperatulu Davidu pre duhulu santu ilu numesce duhu ziditoriu, duhu innoitoriu: „Trimité-vei duhulu teu, si se vor zidi, si vei innotati'a pamentului“ (Salm. 103. v. 30.) Asemenea santulu Augustinu dice: „cá asia s'a leganatu duhulu lui Domnedieu preste ape; si inca nu prin miscare dintr'unu locu intr'altulu, ci cu tóta putereu innaintativa, precum se légana voi'a si membrele arteficiului pe obiectulu ce voesce se-lu faca.“ (liber. imperf. de Genesi cap. 4.) De acésta parere a fostu si santulu Amvrosiu liber. I. de Symbolo cap. 5., asisderia Prudentiu care in Apotheosea sa asia meditéza despre a trei'a persóna a Dumnedieirii:

Qui spiritus olim
Ore superfusus patrio volitabat in undis.
Nondum discretis, nec certo littore clausis.

Astfeliu si Mariu Victor:

Et sacer extensis impendens spiritus undis,
Altrices animabat aquos, dans semina rerum.“

Asia-dara sub duhulu lui Domnedieu nu debue se intielegemu „ventu“ séu „angeru“, nici alte eleminte mai usióre, ce se potu purtá de ventu, precum unii destulu de neintieptiesce, au cugetatu, ci debue intielesu chiar duhulu santu. Tóte acestea Moise le cuprinde in cuvintele: „Si intunerecu érá de a asupra adancului, si duhulu lui Domnedieu se purtá de asupra apeí.“

Si a disu Domnedieu se fie lumina, si s'a facutu lumina, si a vedíutu Domnedieu cá lumin'a este buna, si a despartitu Domnedieu între intunericu, si a numitu Domnedieu lumin'a, dia, si intunereculu l'a numitu nópte.“ (Facere cap. I. v. 3—5.) Fiindu aci vorba despre lumina, afflu de lipsa a permite câteva date, despre natur'a acesteia, ca mai usióru se putemu pricepe ipotesele aducendu spre defendarea dumnediescului scrietoriu Moise.

Din scrutarile lui Fresnel, Young, si Arago se vede cá lumin'a in universulu intregu e o fluiditate difusa (versa-

toria) care se produce prin tremurare, care fluiditate peste mesura e fina, si tóte le cuprinde, inca si celo mai din lontru parti ale trupurilor; acésta fluiditate se chiama *Aeteru*, candu e accést'a in odihna, e intunerecu, dara cum se aduce in miscare, indata luminéza si-lu simtimu. Tremurarea fluiditatiei acesteia séu a aeterulului, se póte esoperá in deshilinite tipuri, séu prin sóre si stele, séu prin electricitate, séu prin arderi, séu prin diverse operatiuni chemice. Era ce se tiene despre modulu luminarii sórelui, in privinti'a acést'a, tóte observatiunile indigitatoriloru naturei si astrologiloru, dela *Herschel* pana la *Avago*, afirma, cumca sórele, socotitu de sine, e unu trupu rotundu (globu) solidu, intunecosu si impresuratu cu dóua atmosuere, un'a dintre acestea, cea mai de aprópe, ce impresóra globulu sórelui, e intunecosá si désa, cealalta, séu cea mai de asupra, causéza si produce fenomenulu luminarii, care fórté gresitu ilu insusiescu unii sórelui, prin urmare nu debue cugetatu cá sórele ar fi unu trupu ardietoriu, ci de acél'a pe care potu trai si locui fiintie organice, precum acést'a adevéresce *Herschel*, éra petele ce se vedu in sóre nu le causéza alta, de cátu séu lips'a atmosuerei de sus, séu puterea apesatória a celei din josu.

Acum'a se nasce intrebarea, de unde derivéza Moisie lumin'a anintita, dela sóre óre, séu din altu locu? Multi sunt cari sub „*fie lumina*“ intielegu lumin'a ce s'a escatu din operatiune mista a amestecaturii pamentului, care operatiune fiindu fórté mare, precum mai susu am disu, a si debutu se produca lumina, si inca in mare gradu; in acést'a parere au fostu si santulu parinte Gregoriu Nasiansenulu „*ignem fuisse putat qui ex informi et confuse mole velut chaos, Dei nutu et imperio digeri cepta propter agilitatem subito prodit, ac repeatino lumine omnia collustravit.*“ conferi *S. Damascenus*.

Inse avemu cause de a nu primi ipotesulu acést'a, ce vom vedé mai josu. Cumca in cele trei període venitorie, pamentulu a inceputu a se reci cátu de bine, intru atát'a, cátu din scórti'a séu cógi'a lui cea vertósa s'au pututu formá munti, si pe suprafati'a lui au pututu avé locu viéti'a organica, daca acum lumin'a prima ar fi eflusa din operatiune mista a materiei pamentene, vine intrebare cá cum ar fi pututu avé locu viéti'a organica pe astfeliu de pamentu neintocmitu? Nu! nu!! pentru aceea cute-diám'a a afirmá, cumca *se fie lumina* vine dela sóre la locul acést'a, *Eugubinu* in opulu seu *Cosmopoeia*, asemenea *Catharini* si *Perrer* afirméza, cumca: „*intru inceputu a facutu Domnedieu ceriulu si pamentulu, o parte a ceriului o face si sórele, asia dara si dela sóre*“ (se'ntielege lumin'a) care indata la inceputu n'au luminatu, ci numai antea di au luminatu cátu de cátu, ce'a ce consuna si cu testulu. Cumca Moisie la amintirea luminei la loculu acést'a a intielesu sóre, e afóra de tóta indoié'l'a, de óra ce dice: „*si a despartitu Domnedieu între lumina, si între intunerecu, si a numitu Domnedieu lumin'a dia, si intunereculu nópte.*“ astfeliu de despartire numai sub asia conditiune are locu si intielesu, daca lumin'a in acestu locu o vom derivá dela sóre, pre candu pentru primulu ipotesu, mai cá nu ar debuí se fortám'u splicarea nóstra.

Dara cum vom puté splicá aceea candu Moisie dice, cá in a patr'a di a facutu Domnedieu sórelo, daca si acum'a a luminatu? Inainte de tóte debue se scimu, cá Moisie in a patr'a di nu se folosece de verbulu Ebraicu „*bara*“ a creá, ci de verbulu „*Arach*“ care insémna a formá, asia dara in a patr'a di au formatu Dumnedieu sórele, adeca l'au facutu mai frumosu, dara nu l'au creatu. Acésta deosebire s'a pututu intemplá din duóa puncte de vedere: ptu. 1. séu cá operatiunea mista a sórelui nu a fostu incheiata inca precum mai susu am disu, care numai acum'a a inceputu a luminá ceva-si, dara si de aci înainte pana la alu patrale periodu a fostu imperfecta, séu 2. daca vom concede cá acum'a a luminatu cu totul, totusi aceea nu putemu permite cá lumin'a lui a pututu petrunde pana la pamentulu nostru, care si mai putienu si-a fostu incheiatu operatiunea mista, ba pana la alu patrale periodu a fostu totu impresuratu cu nuori formati din vaporu, aburi, esalatiuni, fumu si negura, acaror'a materia, precum am disu, a fostu nestravedietória. Asia-dara putemu dice, cá ori desvoltarea perfecta a sórelui, ori perfect'a curatire a atmosuerei pamentului s'a intimplatu numai in alu patrale periodu, urmédia cá Moisie in ambele casuri s'au pronunziatu cu cea mai mare consecintia, si de acordu cu legile naturei, si asia nu e nici un'a greutate mai multu, de a nu crede, cá acést'a asia s'au intimplatu, ba ce e mai multu, debue se admirám'u, cum a pututu scrietoriulu de Domnedieu inainte de acést'a cu 3000 de ani cunoscé, cumca între sóre si pamentulu nostru, nu a existatu indata acea relatiune ce existe astadi! (Vedi *S. Vasiliu* celu mare *Hexamerion* tom. II. pag. 23. *Parisii* 1618. — *S. Cesariu*, *Dialogu*. I. in *Biblia* tom. VI. pag. 37. *Venetia* 1770, — si *Origines Periarhon* tom. IV. cap. 16.)

Ce'a ce mai vertosu rapesce atentiunea naturalistiloru, sunt cuvintele „*Se fie lumina, si s'a facutu lumina*“, prin cari cuvinte in celu mai frumosu modu si de acordu cu natur'a, se splica natur'a luminei: lumin'a nu a debutu creata séu formata ca celo lalte trupuri, de óra ce nu e alta de cátu tremurarea *Aeterului*, precum tonulu miscarea aerului. Moisie dara, nici nu s'au pututu esprime mai frumosu, si mai conveniente cu natur'a lucrului, de cátu prin cuvintele acestea putiene, dara de unu intielesu sublimu si maestaticu! Cuvintele acestea in celu mai frumosu modu aréta inceperea si latirea luminei, si ivirea acesteia din intunerecu, dupa cum dice *S. Apost. Pavelu*: „*Domnedieu carele a disu, se lumineze dintru intunerecu lumin'a.*“ *II. corint. cap. 4. v. 6.* Si cu adevératu se póte observá, cá pe Moisie in naratiunea acést'a l'au manudusu acelu atotu-puternicu si sciutori Domnedieu, care au propusu lui *Iovu* intrebarea acést'a areana, a careia deslegare asia se vede a fire rezervata seclului nostru: „*Spune-mi dara cum este, si cátu este, si in ce pamentu locuesce, lumin'a, si intunereculu ce locu are, de scéi cararile loru?*“ *Iovu* cap. 38. v. 18. 19. si 20.“

„*Si s'au facutu séra, si s'au facutu diminétia, di un'a.*“ (*Facere. cap. I. v. 5.*) Aceste cuvinte sunt éra piétri'a smintelei in ochii multor'a! Multi dicu, cá nu e cu putintie, ca pamentulu acést'a se fie unu fenomenu numai de 6 ori 7 mii de ani, de óra ce acést'a e in contradicere cu adevérulu anticu-istoricu, ale caruia pagini le compunu straturile cele grósnice si primitive ale pamentului nostru, descoperite prin infalibilitate geologica, pe a caror'a suprafatia se potu ceti si proceti, milióne si milióne de ani! nici nu se póte dicu cugetá, cum sa'r fi si pututu formá, in 6 séu 7 mii de ani, din remasitiile unoru atimale mici avitice, ce abia se potu vedé prin telescopu, asia straturi grósnice de pamentu precum aflám'u?! Teologii inse dicu cá pamentulu nostru nu e mai betranu de 6 séu 7 mii de ani, si asia'ei, ca nisce náuci ce vietuescu in intunerecu; in sintiulu loru de slabitiune, nici nu cutéza a veni afóra la lumina. Cine ar si crede dintre geologii de acumu, cumca pamentulu nostru e unu fenomenu numai de 6 ori 7 mii de ani?!

La acésta numai atát'a respundemu, cá cine ar si crede dintre Teologii de acum, cumca pamentulu nostru e creatu numai de 6 séu 7 mii de ani? Si daca au fostu si sunt unii, cari au retacitu in explicarea si aplicarea locului acestuia, afirmandu aceea ce Moise n'au scrisu, cumca adeca pamentulu nostru nu e mai betranu, de cátu omulu trainte pe elu, óre acést'a dicu, so suferé séu se patimésc'a de Domnedieu inspiratulu scrietoriu? De feliu nu! Séu unde dice Moisie cá Domnedieu a facutu lumea acést'a cu atáti séu atáti ani, pentru esemplu cu 2000, séu 3000 mii de ani inaintea lui? Debue se marturisiru sinceru cá multi au gresitu in interpretarea locului acestuia, insusindu lui Moisie aceea, ce elu nici cu o iota nu a insemnatu; si óre pentru acést'a se miciorám'u autoritatea santei scripturi? tocma nu! Domnedieu asia a voit, ca si pentru seclulu alu 19. se ajunga unu semnu cunoscatu din originea divina a revelatiunei sale, si pe omulu ustenitori in scrutarea celoru pamentene, se-lu scuture si misce din ne-credintia, si se-i arete, cá acolo sus e adevérat'a lamina, adevérat'a dreptate, fericire si viétia eterna! Nu pentru primele secle, cari au avutu destula credintia, ci pentru seclulu alu 19. au ascunsu Domnedieu tesaurulu acést'a, cu 3000 de ani mai inainte in cartea sa, ca se cunoscemu abundanti'a indurarii lui, si se no întorcemu catra densulu „*Astadi de veti audi glasulu lui se nu vi invertosiatu inimile vóstre.*“ (*sal. 94. v. 7. 8.*)

(Va urmá)

Ioanu Damsia,

parocu si ases. cons.

Din economi'a rurala.

Despre compunerea, formarea si nutritirea plantelor;

— Urmare —

c) *Sacarulu* e mai vertosu in seva (suculu) celulariu a plantelor, si mai cu séma in abundantia in partile radecinóse ale plantelor (trunchiloru) in morcovi, in firele plantelor ierbóse, in gramínee, cucurudiu si in trestia de sacaru, precum si in fructele celoru mai multi pomi. Notaveru e inca cá partea de sacaru a unoru parti a plantelor la desvoltarea loru continua, si la indelungata pastrare, trece in farina intaritória.

d) *Materii de gumi* si masga de plante. Acestea inca se găsescu in suculu (sev'a) celuleloru, esindu pe trupinele pomiloru si a unoru frundie afara in forma de asudari. Desi sunt parti felurite

gumi si sacarul, totusi sunt inrudite, trecendu de multe ori unele in altele, a nume se schimba farin'a intaritoria a pomeloru la cocere in sacaru, si chiar asia si acelea peste care au trecut gustu dulce.

In bómbele gramineeloru se schimba farin'a intaritoria in Dextrinu (masga de gami) si acest'a in sacaru; si din contra se schimba sacarul in bucatele cocute in farina intaritoria. Din farin'a intaritoria a bucateloru se pôte face maiestrosu dextrinu si acest'a in sacaru, si acest'a in spiritus, si in fine chiar ocet. Pe sciinti'a acestoru schimburi si intrebuintiari se intemeéza maiestri'a ferberii vinului arsu si a berei.

e) *Oleurile grase (unsurose)*. Ele se aréta prin partea de carbonicu, si se afla in tôte partile planteloru, desi in unele fórte pucinu. Mai vertosu se afla in seminti'a de macu, rapitia, canepa si nuci. Pre langa aceste oleiuri grase mai au plantele si treca-torie, care mai cu séma mirósa omoritoriu, dandu partiloru de plante la gustare unu mirosu propriu.

f) *Materiile ceróse (resinoase)*. Acestea au mirésma (parfum) se aréta ca scórtia (acoperementu) pe pomi, struguri si feliiurite loru flori; — in forma de resina ca asudari la lemnele acóse (subtiri ca acale.)

g) *Acrimea naturala* a planteloru (spre desclinaire de acrimea maiestrósa) se cunóscé prin gustulu loru; d. e. ca acrime de trifoiu (la macrisiu si trifoiu acru), ca acrime de vinu, si acrimea de mere (la póme) ca acrime de drojde (la ghinde si bradu) si ca acrime furnicarie (in urdici). In perii cei ardiatori ai urdiceloru de pe frundie, anume e acrime furnicaria imprumutata, carea prin impungerea urdicei se vérsa pe mana, causandu prin aceea ardere.

Partile planteloru ce nu contieniu nechisiu (séu daca contieniu fórte pucinu) de comunu se cunoscu ardiendu-se, cáci dau unu mirosu de cornu ori de peru arsu.

Materiele planteloru contienetorie, de nechisiu mai insemnate sunt: — albusiulu planteloru, cleiulu si brandi'a,

a) *Albusiulu planteloru* corespunde in insusirea sa albusiului animaleloru, celui albu din oue; in apa e topitoriu (desfacatoriu), la ferbere se inchiega si prin aceea isi perde descompunerea din apa. — Albusiulu planteloru se afla in tôte sucurile planteloru, ca o massa formatória a planteloru, luandu parte activa la formarea celuleloru. Albusiu se afla mai cu séma (vertosu) in abundantia, la bucate, fructe radacinóse, unde e de formatiunea albusiului de ou la ferbere; dreptu ce si pórtá acésta materia a planteloru numele de albusiu.

b) *Cleiulu*, e in apa nedescompunetoriu, se numesce asia pentru cá e o massa cleiósá, venjósá (tenace) si sura, si elu da farinei bucateloru (in cari este in multime observabile) insusirea de a se combiná (legá) cu apa la fremetare, si a o formá. Cleiulu se aréta in bucate sub pelea estrema si in situatiunea (stratulu) ce se atinge de aceea, pre candu intimulu loru cuprinde, afara de pucinu albusiu, mai vertosu farina intaritoria. Fiindu cá cleiulu e fórte nutritoriu, asia vor fi panea si alte mancaru pregatite din farina cu atátu mai nutritóre cu cátu s'au luat mai multu la macinare cógi'a estrema, stratulu estremu alu bómbeloru.

c) *Brandi'a* planteloru numita si leguminu, e ca si brandi'a (de animale) de lapte asemenea descompunetoria in apa, se inchiega la ferbero sub intrarea (adausula) acrimeloru. Dupa evaporarea brandiei animalice si plantóse remane in urma o massa in ap'a rece netopitoria. In plante se afla brandia in sementi'a fructeloru postaióse (linte, masere, fasole s. a.) — in cátotime mica se afla numai in bómbele ovesului si a ordiului.

Amintitele trei parti contienetorie de nitrogenu „albusiulu, cleiulu si brandi'a," sunt cele mai eficaci materie nutritorie pentru ómeni si animale, a caror'a carne si sange consiste din asemenea materii, si preferitu din acelea se compunu; pentru aceea se si numescu formatorie de sange: „proteine.“ Din contra, cele lalte parti ale planteloru contienetorie de nitrogenu spre alcooide, cari sunt in singuraticele parti ale planteloru numai in fórte mica cantitate, avendu mai vertosu la gustaro efectu veninosu, causédia dauna sanetatei ómeniloru si animaleloru daca se vor gustá in mesura mare. Mai este de insemnatu si clorofilulu (colórea verde a planteloru) carele imbraca frundiele prin partile celularie in forma de bómbe mici si mari, dandu-le colórea verde, inse massa acestei coloru verdi nu e asia insemnata, precum se pare, fiindu cá tôte frundiele unui bradu nu au mai multu de cátu cáti-va loti. — Nutrementulu celu mare ce ni-lu dau panea, carnea, si fructele postaióse, provine din partile de materii de proteinu „cleiu, albusiu si brandi'a“ ce existu in ele in abundantia. Materiele de plante care servescu in corpulu animaleloru spre formarea sangelui, ilu cuprindu in sine mai cu séma formatu gat'a in tôte amenuntele sale. — Puterea nutritoria a midilóceloru de nutritie plantóse sta in proportiune drépta si

in valóre cu amintitele parti contienetorie de nitrogenu; inse si partile planteloru fora nitrogenu sunt neaperatu (nedispensabilu) pentru desvoltarea animaleloru, fiindu cá ducu sangelui carboniculu, de la a caruia existintia se conditionédia respirarea si caldur'a trupului. — Partile planteloru fora nitrogenu, numite hidrate, carbonice, ele de sine precum si materiele de proteinu, au pucina influintia, inse mestecate la olalta folosesca corpului animalu daca vor cuprinde si materii mineralice.

Cunóscerea partiloru planteloru vegetale e fórte de mare necesitate, pentru cá din cunoscinti'a aceea dobandita urmédia insemnata nemarginita la alegerea si mestecarea nutrementului, ce se da viteloru, si la intrebuintiarea materieloru de gunoii la plantarea planteloru.

Se fimu deci atenti privindu:

Partile mineralice din feliiurite plante de cultura.

Acelea sunt: Calium, pamentu cretosu, magnesia, feru, fosforu, sulfuru, pamentu-silicium, cloru si natronu. Aceste parti mineralice nutritorie debue se fie in tôte plantele celu pucinu in asia cantitate, pre cátu gasimu de regula in cenusi'a loru, afóra de cele trei din urma, pamentu-silicium, cloru si natronu; cáci neintemplandu-se acést'a, nu e posibilu a se desvoltá plantele. Plantele inse, acaror'a cenusia contiene de comunu: pamentu silicium, cloru si natronu, s'au adusu la desvoltare fórte regulata, tienendu-se chiaru si intr'unu pamentu compusu maiestrosu; din contra lipsindu de totu unei plante unele parti minerale, nu sa va desvoltá normalu; de aci se aréta cá in viitoriu va fi folositoria economiloru adoptarea pamentului-silicium, cloru si natronu, care se potu luá in feliiurite combinatiuni din radecinele planteloru; — fosforulu, sulfurulu, silicium se potu luá numai in combinare cu acidulu cá acrime, precum: acidu, fosforu, sulfuru, si salicium acriu. Ferulu servescu planteloru cu acidulu impreunatu ca ocsidu ferosu spre nutrementu.

Materiele mineralice ajungu daca se topescu in apa, si cu apa in plante. — Se privimu acum'a mai de aprópe partile cenusiei.

Cali e materia nutritoria pentru tôte plantele, si se presenta mai diumetate din unele precum: din verdie, din crumpi si din tôte tuberculósele si trifoiurile, dreptce si pórtá acelea numirea Plante-Cali.

Urmatori'a arétare ne va dá deslucire despre desfacerea partiloru mineralice nutritorie:

Daca vom stracorá apa prin cenusi'a planteloru cali, vom dobéndi lesia potasia cunoscuta, carea evaporandu-se produce o sare inchisa numita potasia. — Ardiendu-se aceea potasia, vor perii partile ei brunete negre, presentandu-se in urma o sare alba, numita potasia calcinata, carea in apa topita posiede o proprietate insemnatu gretiósá. Intocmai cum sunt partile minerale cali a planteloru topitorie in apa, asemenea sunt a tuturor planteloru mai multu ori mai pucinu, si servescu planteloru spre nutritie. — In privinti'a topirii e mai de insemnatu sarea fértá, ale careia parti sunt cloru si natrium. — Potasi'a (tare) concentrata, ruinédia formatiunea planteloru, si arde chiar si materiele colórei si vestimintele albe; pre candu o desfacere mai slaba, numai necuratiuni'a vestiminteloru o desface. — De sine dara se intielege cá pe campurile nóstre nu debue concentrata si adusa in asia cantitate mare. — Cali are unu gradu mare gustiosu de cenusia, pentru ce se si numescu arabicesce: Al Kali (sare de lesia). — Nu de pucina insemnate e:

Pamentulu varosu, care ilu intimpinamu in cantitate mare, mai vertosu imbinatu cu acidu carbonicu, — ca varu de carbuni acidi, si cu acrime sulfura, ca varu sulfuru séu ghipsu. — De insemnatu e cá poftescu multu varu: tabaculu, trifoiulu, pentru ce se si numescu plante varóse. — Pamenturile nevaróse se prefacu bune pentr trifoiu, numai prin gunoie varósa.

Magnesi'a inca o gasimu in natura in multe combinatiuni, mai vertosu in imperati'a mineraleloru, si presenta greumentulu cenusiei de plante $\frac{1}{20}$ din hrisic'a in acareia sementia se afla cenusi'a; — pre candu pamentulu varosu se afla mai insemnatu in paiele si frundiele-planteloru. Magnesi'a se numesce si pamentu amaru, pentru cá partile ei sunt ca a sarii amare, topite in apa, gretiósé.

(Va urmá.)

Ed. Margineantlu. docinte suple.

Romanii dintre bulgari

incepu a se descepta si a lucra pentru biserica nationala romana, era bulgarii se invoiescu cu amicetia. De ar da Ddieu se se descepte si romanii din Serbi'a, unde credemu ca fratii serbi i-ar intimpina asisderia cu emicetia. Pentru acum insemnamu numai cumca metropolitulu bulgaru Gregoriu din Rusciucu, la cererea romanilor din eparchi'a Tulcea li-a acordatu biserice romanesci prin urmat'ia scrisore ce o reproducemu dupa „Reform'a.“

„Stimabili locuitori Romani din eparchi'a Tulcei, iubiti cu Domnulu ai nostri fii, se fie mil'a lui Dumnedieu asupr'a v'ost'ra, era din parte-ne, iertare si bine-cuventare!

Fiindu-ca toti dreptii-mariti crestini din eparchi'a Silistrei trebue se fie sub conducerea autoritatii nostre religioase, conformu statuteloru firmanului imperialu, noi am primitu cu draga inima rugatiunea v'ost'ra, adresata de curendu si prin care solicitati: „Se vi se dee drepturi bisericesci nationale, fiindu o nationalitate distincta.“ Noi venimu si ve asecuramu, ca biserica noastra bulgara, cea santa si ortodoxa, se conduce de principiurile *egalit'atei si fraternit'atei*; prin urmare, vedindu ca cererile v'ost're sunt juste, in numele Exachiei, decidemu:

1.) Toti Romanii, din tote eparchiele nostre, au dreptulu de a ave biserica esclusivu romana unde ei vor face liberu serviciulu divin in limb'a lor.

2.) Romanii se constitue o Epitropia compusa din membri laici, de nationalitatea lor, a careia presedintia se fie confiata unui consilieru facendu parte din cleru, totu Romanu, alesu de catra Romani si confirmatu de noi. Presedintele Epitropiei va comunic'a locuitoriului nostru din tienutulu respectivu (Tulcea) decisiunile Consiliului, care le va pune in executare.

3.) Epitropi'a romana va judeca veri-ce nejtielegeri religioase dintre Romani (de se vor ivi); va straru asupra veri-carei afaceri, a'atu din orasiu catu si din tienutulu eparchiei, si va ave dreptulu a tiené siedintie nationale, in limitele statuteloru concedate noa.

4.) Presedintele epitropiei romane va ave dreptulu a da Romanilor acte de cununii, cari-i se vor incredintia, tiindu si o stricta socotela asupra baniloru primiti, si la fie-care siese luni, va depune banii adunati locuitoriului nostru, dupa ce va popri partea care se cuvine Epitropiei Romane, dupa statute, adeca siese lei pentru Epitropi'a Romana, era siese lei pentru mitropolia.

5.) Drepturile nostre archieresci de la Romani, se vor aduna prin presedintele Epitropiei Romane, si ni se vor predá cu comtu regulatu, dupa ce se vor propri pentru Romani cate lei 2 de cununia, dupa statute, sum'a ce se popresce si dela celelalte Epitropii.

VARIETATI.

= Din cerculariulu preasant' Sale dlui episcopu alu Caransebesiului de datulu 30. Ianuariu a. c. aflamu: ca alegerea deputatiloru preotiesci la sinodulu eparchiei Caransebesiului a trebuitu se se intemple in Joi'a trecuta, adeca in 8. Februaru v. Asiadara eparchi'a Caransebesiului are dejá deputatii sei preotiesci, si noi am gratulá clerului de acolo, ca asia iute trecu peste actulu acest'a la tota intemplantia de mare insemnate, deca parte nu am ave in vedere §. 91. l. din statutulu org. unde e scrisu, ca „alegerile deputatiloru se efectuescu in restimpu de 6 septemane inainte de Duminec'a Tomei“ ér de alta parte am poté crede: ca in terminulu scurtu de 8 zile dela 30. Ianuariu pana la 8. Febr. s'au pututu face tote, cate sunt necesarie spre a efectul alegeri bune.

(+) *Mircea B. Stanescu*, advocatu in Aradu si deputatu la diet'a Ungariei, dimpreuna cu soci'a sea *Elis'a Machi-Versiganu*, — *Iosifu Stanescu*, netariu cercualu in Iosasi, dimpreuna cu socia, sea *Elen'a Talosiu*, — *Emilia Stanescu* dimpreuna cu sociulu seu: *Teodoru Rad'u*, preotu romanu gr. or. si cu pruncii lor: *Lucrati'a*, *Livin* si *Emili'a*, — *Rozali'a Suciu* maritata *Ioanovicu*, — *Ioane de Sombati* celu teneru, negutiatoriu in Aradu, dimpreuna cu fiii sei: *Gregoriu*, amploiatu in Constantinopole si *Ioane*, stud. de gimn. — *Ioanu de Sombati* celu betranu, proprietariu in Aradu, dimpreuna cu fiic'a sea: *Mari'a* maritata *Saviciu*, — *Iovan'a Bradenu* veduvite de *Sombati* din Sigmundhazu, dimpreuna cu fiica sea *Elen'a* maritata dupa *Paulu Derjanu*, portarelu la post'a reg. in Pest'a, — *Georgiu de Sombati*, ospetariu in Secusiciu, — *Georgiu de Sombati*, morariu in Zaderlak, — veduv'a *Aloisi'a* de

Sombati proprietarésa mare in Vien'a, — *Maesimu de Miclosi*, preotu in Rad'n'a, dimpreuna cu sprorile sele, — *Andreu Machi* protopopulu Buteniloru, dimpreuna cu soci'a sea *An'a*, si in numele altoru rude, aducu la cunoscintie in publicu tristulu evenimentu familiaru, ca iubitulu lor *tata*, respective *mosiu*, *unchiu*, *socru* si *cumnatu*:

Atanasiu Stanescu, preotu gr. or. romanu, in 15. Februaru, 1873 inainte de amedi la 10 ore, dupa multe suferintie in etate de 60 ani, a repausatu in Domnulu.

Immormentarea a fostu in 17 Faurariu (1 Martiu) cur. inainte de amedi la 6r'a 10 dela cas'a din Aradu a fiului seu (strata Teleki-ana, nrulu 27.,) asiediendu-se osamintele in mormintii gr. or. la loculu familiaru.

Sa-i fia tieren'a binecuventata!

Concursu.

1-3

La vacant'a statiune invetiatorésca din comun'a Siusianovitia cotulu Timisiului — inspectoratulu Chiseteului, cu acest'a se publica Concursu pana in 4 Martiu 1873 st. v. in care di se va tiené si alegerea

Emolumintele sunt in bani 120 fl. v. a. 30 meti de grau, — 30 meti cucurudiu, 100 pundi. de clisa. 50 pundi sare — 25 pundi lumini — 8 orgii de lemne 4 lantie livada, 1 lanti de gradina, si cortelu liberu. Recurentii au recoursele sale bine instruate, adresate comitetului parochialu pana la terminulu defiptu ale substerne Dlui Inspectoru Georgiu Petroviciu in Budintiu.

Siusianovitia 5 Februaru 1873

Comitetulu parochialu cu stirea si invoierea mea **Georgiu Petroviciu** insp. scol.

Concursu.

2-3

Se scrie pentru vacant'a Statiune invetiatorésca din comun'a P. Susagu, cerculu Ucurisiu, emolumintele sunt 50 fl. v. a. 12 cubule de bucate cortelu si gradina.

Asisderea pe statiunea nou infintiatu din B. Rogoz cu emoluminte 40 fl. v. a., 10 cubule bucate, 8 orgii de lemne, tota casa o portie de fenu, — cortelu, pamentu de trei cubule, si venitul cantoralu.

Doritorii de a fi alesi in vre una dintre aceste statiuni, au a-si trimite recoursele celu multu pana in 10. Martiu st. v. a. c. la subscrisulu inspectoru, caci atunci va fi si alegere intr'amendoe comunele.

Csontaház, 10. Fauru 1873.

In contielegere cu comi. parochiale **Ioane Catona**, m. p. Inspectoru

Concursu.

Pentru ca nu s'au prezentatu nici unu recurentu pentru ocuparea vacantului postu invetiatorescu din Ohab'a serbesca pentru care s'au publicatu concursu pana in 30. Ianuariu a. c. in Nr. 4. 5. si 6. ai „Luminei“ se deschide de nou concursu, cu terminu pana la 25 Martiu a. c. vechiu, in care di va fi si alegerea. Conditiiunile sunt cele semnate in concursulu publicatu in Nr. 4. 5. si 6. ai Luminei. —

Zabaltiu in 7. februaru 1873. vechiu.

3-3

In contielegere cu comitetulu parochialu.

Demetriu Jucu m. p.

Inspectoru scol.

Invitare de prenumeratiune

la

„LUMINA“

fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane. Conditiiunile de prenumeratiune remanu totu celea din fruntea foii.

 Esemplarie complete avemu atatu de estimpu, catu si de anu. incependu de la nr. 1. alu aparerii-„Luminei“

Pre dd. prenumeratori, delocu ce nu li sosese atare numeru, ii rogámu se binevoiesca a reclamá. — Reclamatiiune este bine a se face sub adres'a, sub carea s'a facutu prenumeratiunea, pentru ca altmintre dámu de pedece.

Aradu 12. Februaru st. v. 1873.

Redactiunea.